

Senterpartiet og ulovlig partistøtte

Metoderapport

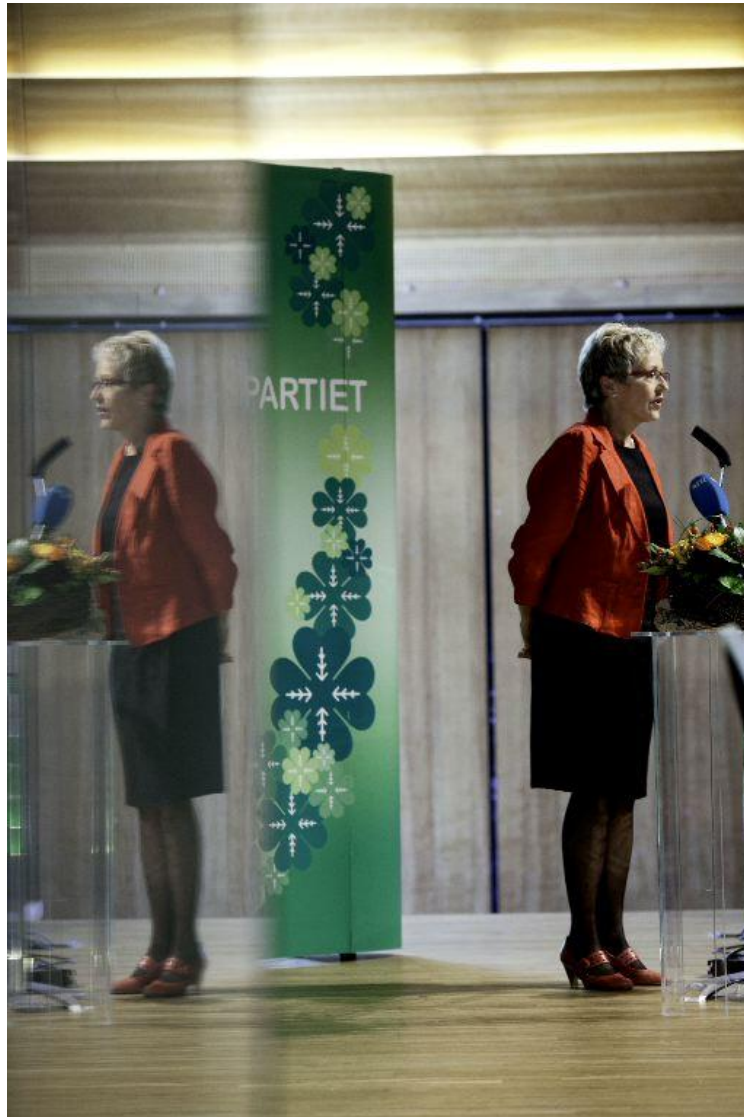

Foto: Øyvind Elvsborg

Kristian Skard og Tore Gjerstad, Dagens Næringsliv

Christian Kroghs gate 16, postboks 1182 Sentrum 0107 Oslo. Tlf: 22001000

Innhold:

- **1.** Navn på journalistene som har gjort jobben side 1
- **2.** Tittel på arbeidet, prosjektet side 1
- **3.** Fullstendig liste over samlet publisering med tittel, dato og medium side 3
- **4.** Redaksjon og redaksjonsadresse, samt tlf.nr side 1
- **5.** Journalistens adresse og telefonnummer side 23
- **6.** Redegjørelse for arbeidet: side 4
- **6.a)** Når og hvordan kom arbeidet i gang, hva var ideen som startet det hele? side 4
- **6.b)** Hva var den sentrale problemstilling ved starten av prosjektet? side 4
 - **6.b)1** Penger fra kraftselskaper til Senterpartiet side 4
 - **6.b)2** Ulovlig partistøtte side 5
 - **6.b)3** Falsk faktura side 5
 - **6.b)4** Lovbrudd uten reaksjoner side 5
- **6.c)** Redegjør kort for hva som er genuint nytt i saken side 5
 - **6.c)1** Nye forhold avdekket side 5
 - **6.c)2** Konsekvenser side 6
- **6.d)** Kort beskrivelse av organiseringen av arbeidet, metodebruk, kildebruk, problem underveis mv. *Redegjør spesielt for kildebruk og kildekritikk* side 6
 - **6.d)1.** Hvordan jobbet vi med saken side 6
 - **6.d)2.** Saken sprekker side 7
 - **6.d)3.** Valgstatistikk, pengeoverføring og nyhetsovervåking (metode) side 8
 - **6.d)4.** Følg pengene, dyre rapporter og hvordan pengene forsvant (metode) side 9
 - **6.d)5.** Innrømmelsen (metode) side 10
 - **6.d)6.** Informasjonsjakt gjennom Stortinget (metode) side 11
 - **6.d)7.** Departementets informasjonsstrategi (metode) side 12
 - **6.d)8.** Loven som ikke virket (metode) side 13
 - **6.d)9.** Skjulte støtten i faktura (metode) side 14
 - **6.d)10.** Mellommann sendte regning (metode) side 16
 - **6.d)11.** Økokrim og pressemeldingen som forsvant (metode) side 17
 - **6.d)12.** Generelt om vårt metodearbeid side 18
 - **6.d)12.a.** Tempo som metode (metode) side 18
 - **6.d)12.b.** Grav i informasjon du allerede har (metode) side 19
 - **6.d)12.c.** Intervjuteknikk og kildeanalyse (metode) side 19
 - **6.d)13.** Kilder i det politiske miljøet (metode) side 19
 - **6d)14.** Kildekritikk side 20
 - **6d)14.a.** Bruk av opposisjonen side 20
 - **6d)14.b.** Maktspill i Senterpartiet og regjering side 20
- **7.** Spesielle erfaringer du vil nevne side 20
 - **7.a)** Andre medier side 20
 - **7.b)** Offentlig eide kraftselskaper side 21
 - **7.c)** Eget samarbeid side 21
 - **7.d)** Senterpartiet endret forklaring side 21
 - **7.e)** Tilsva/samtidig imøtegåelse side 22
 - **7.f)** Etske utfordringer side 22
- **8.** Sted og dato, samt din underskrift side 23

Innledning:

Opptellingsresultatene valgnatten 14.september 2009 viste at Stoltenberg II-regjeringen hadde klart det historiske: Å bli gjenvalgt som en flertallsregjering. Arbeiderpartiets vekst kompenserte delvis for SVs tilbakegang. Senterpartiet klarte å holde oppslutningen fra fire år tidligere. Med en knapp flertallsmargin på to mandater, kunne Ap-leder Jens Stoltenberg, SV-leder Kristin Halvorsen og Sp-leder Liv Signe Navarsete gå ut i natten som seierherrer, sikret politisk makt i regjeringen og Stortinget for nye fire år.

Ganske nøyaktig ett år senere, startet Dagens Næringsliv opprullingen som dokumenterte at et av regjeringspartiene, Senterpartiet, hadde drevet valgkamp og vunnet regjeringsmakt ved hjelp av ulovlige økonomiske midler.

Fullstendig liste over samlet publisering med tittel, dato og medium.

- Fikk penger fra kraftselskaper, 9. september 2010, DN
- Mener statsråden er inhabil, 10. september, DN
- Leste loven og snudde, 11. september 2010, DN
- Vil granske Sp-støtte, 13. september 2010, DN
- Oppvask og kronerulling, 15. september 2010 DN
- Granskes av revisor, 15. september 2010, DN
- Frykter støtte avgjorde vedtak, 16. september 2010, DN
- Skal ha brukt 850.000 på 20-siders rapport, 17. september 2010, DN
- Sluttes seg til Frp-krav, 17. september 2010, DN
- "Er å anse som en bestikkelse", 17. september 2010, DN
- Ned i lønn og opp i lån, 18. september 2010, DN
- Sp fylte opp partikassen, 23. september 2010, DN
- Stilte ingen spørsmål, 24. september 2010, DN
- "Det hadde vært kjekt å få drive politikk igjen", 7. oktober 2010, DN
- "Riis-Johansen visste det", 14. oktober 2010 DN
- "Saken har nå fått et mer alvorlig preg", 14. oktober 2010, DN
- "Jeg ble aldri orientert, 14. oktober 2010, DN
- "Egebergs epost river Riis-Johansen i filler", 15. oktober 2010, DN
- Nekter å frigi notat, 20. oktober 2010, DN
- Husker ikke pengebehovet, 20. oktober 2010, DN
- Kan ha begått nytt lovbrudd, 22. oktober 2010, DN
- Ap ber partinevnden ta saken, 22. oktober 2010, DN
- Presses til granskning av sine egne, 23. oktober 2010, DN
- Skjulte partistøtte i faktura, 27. oktober 2010, DN
- "Reelle fakturaer", 27. oktober 2010, DN
- Senterpartiets forklaring avvist, 28. oktober 2010, DN
- Erklærer seg inhabil, 29. oktober 2010, DN
- Beviset ble ikke levert, 30. oktober 2010, DN

- Mellommann sendte regning, 4. november 2010, DN
- Kaller saken lureri, 4. november 2010, DN
- Vurderes av Økokrim, 6. november 2010, DN
- Kan vente seg sterk kritikk, 16. november 2010, DN
- "Vi tåler ikke flere", 10. desember 2010, DN
- Trekker seg ikke, 16. desember 2010, DN
- To varianter av årsregnskapet, 16. desember 2010, DN
- Razzia hos Senterpartiet, 17. desember 2010, DN

6. Redegjørelse for arbeidet

6.a Når og hvordan kom arbeidet i gang, hva var ideen som startet det hele?

Det startet med en telefonsamtale etter at Statistisk sentralbyrå (SSB) onsdag 8. september 2010 offentliggjorde 2009-tallene for norske politiske partiers inntekter. Tallene ligger i databasen partifinansiering.no. (www.partifinansiering.no).

Alle partier er lovpålagt en gang i året å innberette hva slags inntekter partiet har, og i tillegg navngi alle givere av gaver til en verdi over 30.000 kroner. Etter å ha jobbet med partistøtte tidligere, var det naturlig for oss å gjennomgå tallene og sjekke det vi allerede hadde omtalt i valgåret, sjenerøse pengegaver fra blant annet Stein Erik Hagen og Christen Sveaas til Høyre og Frp, samt millioner fra LO til regjeringspartiene. Trolig gjorde en rekke andre journalister og redaksjoner den samme øvelsen de første timene etter at SSB hadde publisert de nye tallene.

Telefonen ringte, og en god kilde som følger med i norsk samfunnsliv hadde også klikket seg frem og tilbake i databasen. Vedkommende ba oss se nøye på Senterpartiet. Vedkommende stusset over at selskapene Eidsiva Energi og Troms Kraft hadde gitt henholdsvis 500.000 kroner og 200.000 kroner til Senterpartiet. Vi var enige. Det var grunn til å sjekke hva dette var for noe.

6.b) Hva var den sentrale problemstilling ved starten av prosjektet?

6.b)1 Penger fra kraftselskaper til Senterpartiet

Eidsiva Energi og Troms Kraft er begge kraftselskaper. Fra før av visste vi at alle mulige kraftutbygginger, enten det dreier seg om små fjernvarmeanlegg, eller store vann- eller gasskraftverk, krever tillatelse gitt av Olje- og energidepartementet (OED), såkalte konsesjoner. Konkurransen om kraftkonsesjoner avgjøres av Olje- og energidepartementet og dets underliggende etater, som Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE). Siden 2005, det vil si i hele perioden til Stoltenberg-regjeringen, har dette departementet vært en av Senterpartiets viktigste maktbastioner. Departementet har siden 2005 vært styrt av Sp-statsrådene Odd Roger Enoksen, Åslaug Haga og Terje Riis-Johansen.

Det så altså ut som om Senterpartiet hadde mottatt partistøtte i det viktige stortingsvalgåret av to kraftselskaper. Dette var vesentlig. Kraftselskaper er helt avhengig av et godt forhold til Olje- og energidepartementet for å drive bra business i Norge, særlig hvis selskapene har ambisjoner om å vokse. Senterpartiet tok med andre ord i mot penger fra selskaper som i neste omgang ville tjene stort på om selskapene fikk fordelaktig behandling av det Sp-styrte departementet. Dette reiste problemstillinger som smøring, korrupsjon og inhabilitet.

6.b)2 Ulovlig partistøtte

Et annet spørsmål var partienes mulighet til å ta i mot penger og gaver fra selskaper eller enkeltpersoner. Dette har i lengre tid vært et kontroversielt tema, og i 2006 kom loven med det lange navnet "Lov om visse forhold vedrørende de politiske partiene", også kalt partiloven. Denne regulerer blant annet hva partiene har anledning til å motta av gaver, hvordan det skal registreres og hvordan offentligheten skal ha innsyn i partienes inntekter. Loven slår fast at partier ikke har anledning til å motta penger fra offentlig eide selskaper.

6.b)3 Falsk faktura

Underveis i arbeidet ble kanskje den mest sentrale problemstillingen hvordan pengeoverføringen til Senterpartiet hadde foregått og hva pengene egentlig var brukt til. Ren partistøtte ble skjult gjennom fakturaer til et prosjekt om fornybar energi. Selskapene visste ikke hva pengene egentlig gikk til. Spørsmålet om falsk faktura sto sentralt. Det er blant annet dette forholdet Økokrim startet å etterforske.

6.b)4 Lovbrudd uten reaksjoner

En viktig problemstilling var knyttet til virkemåten til Partiloven. Når politikerne har vedtatt at det ikke innebærer straffeansvar å bryte denne loven, hvilke konsekvenser skal lovbruddene da ha? Hvem skal kontrollere partiene og påpeke lovbruddene?

6.c) Redegjør kort for hva som er genuint nytt i saken (sett mot evt. tidligere offentliggjort informasjon).

At Senterpartiet hadde mottatt partistøtte fra offentlig eide kraftselskaper i valgåret 2009, var helt ukjent før Dagens Næringsliv avdekket saken. Saken utviklet seg raskt til å bli en stor politisk sak i 2010 og ble i perioder fulgt av mange medier.

6.c)1. Under redegjør vi for de viktigste nye forholdene Dagens Næringsliv kunne avdekke i det løpende sakskomplekset.

- Senterpartiet mottok 500.000 kroner fra Eidsiva Energi og 200.000 kroner fra Troms Kraft valgåret 2009. Det er ulovlig å motta penger fra selskaper som er offentlig eid.
- Senterpartiet hevdet at pengene ikke hadde gått til vanlig partiarbeid, men var brukt på produksjon av partipolitisk nøytralt informasjonsmaterieell som alle partier kunne benytte seg av. DN's opprulling av saken viste at pengene hadde gått rett i partikassen, noe Senterpartiet til slutt innrømmet.

- Partistøtten ble skjult i fakturaer for informasjonsmateriell og promotering av fornybar energi. Selskapene har hele tiden sagt at pengene ikke skulle brukes som partistøtte.
- Til sammen gikk det 909.000 kroner fra kraftselskaper og skogeierforeninger til Senterpartiet. Ett av selskapene som nektet å betale fakturaen til Senterpartiet, ble utsatt for et komplott der Senterpartiet brukte en mellommann til å stå som mottaker av pengene. Deretter ble pengene overført fra mellommannen til Senterpartiet.
- Vi fant at bestemmelsen og forskriftene i Partiloven som Stortinget vedtok i 2005, er så svake at kontrollorganet Partilovnemnda, ikke har mandat til å undersøke lovbrudd begått av partier.
- I tillegg til å motta ulovlige pengegaver, brøt Senterpartiet loven ved å ikke innrapportere verdien av materiell/tjenester fra selskaper.
- Senterpartiets regnskaper viste at partiet hadde store økonomiske problemer før valget 2009 og var helt avhengig av å få inn penger.
- Flere uker før Økokrim åpnet etterforskning for økonomisk kriminalitet i regjeringspartiet hadde vi nyheten om at Økokrim vurderte å gå inn i saken.

6.c)2 Konsekvenser

- Senterpartiet betalte tilbake 500.000 kroner til Eidsiva Energi og 200.000 kroner til Troms Kraft.
- Stortingets Kontroll- og konstitusjonskomité åpnet sak og gjennomførte åpne høringer og stortingsbehandling.
- Det ble igangsatt interne revisjonsgjennomganger og utarbeidet eksterne konsulentrapporter for flere av selskapene som ga penger til Senterpartiet.
- Finanstilsynet gjennomførte granskning av Senterpartiets revisor, fant alvorlige regelbrudd og har opprettet tilsynssak.
- Økokrim åpnet etterforskning mot Senterpartiet for økonomisk kriminalitet.
- Regjeringen har satt fart i arbeidet med å revidere partiloven og foreslår blant annet innføring av straffeansvar og økt kontroll.

6.d) Kort beskrivelse av organiseringen av arbeidet, metodebruk, kildebruk, problem underveis mv. *Redegjør spesielt for kildebruk og kildekritikk.*

6.d)1. Hvordan jobbet vi med saken:

Vi har jobbet med denne saken kontinuerlig siden onsdag 8. september 2010 og frem til i dag. Metoderapporten er innlevert 15. januar. Saken har vært en løpende nyhetshistorie der vi på grunn av sterk konkurranse fra andre medier har publisert saker fortløpende, samtidig som vi har drevet våre journalistiske undersøkelser. Vårt metodearbeid henger derfor nøye sammen med hvordan hele sakskomplekset utviklet seg. I denne metoderapporten redegjør vi for vårt arbeid og metodebruk, og til en viss grad knytter vi det til nyhetsutviklingen i saken.

I rapporten angir vi offentlig tilgjengelig nyhetsressurser gjennom hyperlinker slik at fremtidige lesere av rapporten kan nyttiggjøre seg disse journalistiske verktøyene.

6.d)2. Saken sprekker.

Metode: Databasesøk etter partisponsorer, kildearbeid, dokumentjakt etter konsesjonssaker og undersøkelse av forvaltningslov og regjeringens retningslinjer om habilitet.

Arbeidet vårt måtte igangsettes umiddelbart. Informasjonen fra Statistisk sentralbyrå om partienes finansiering (www.partifinansiering.no) var offentlig tilgjengelig for alle medier. Første sak ble publisert dagen etter, torsdag 9. september 2010. Saken, "Fikk penger fra kraftselskaper", fikk førstesiden og en dobbeltside i avisa. Ingen andre medier hadde saken.

At selskaper gir penger til politiske partier er ikke nytt. Særlig Høyre og Frp mottar årlig store summer fra bedrifter. Vi gikk igjennom SSBs database for partistøtte som strekker seg tilbake til 2005. Vi fant at Eidsiva Energi og Troms Kraft aldri før har figurert i oversikten over givere til norske partier. Det var første gang energiselskaper hadde støttet partier, og denne gangen partiet som styrer over energiselskapenes konsesjoner gjennom Olje- og energidepartementet.

Gjennom bruk av elektronisk postjournal (www.oep.no og www2.interpost.no/journal) lette vi etter dokumenter i Olje- og energidepartementet (OED) som omhandlet de to selskapene. Vi brukte også Norges vassdrags- og energidirektorats (NVE) gode nettsider (<http://www.nve.no/>) som gir en ryddig oversikt over alle konsesjonssaker, og vi kontaktet enkeltpersoner i OED, NVE og i de to selskapene. Gjennom dette arbeidet fant vi ut at de to selskapene hadde flere store konsesjonssaker til behandling i NVE og departementet både i valgåret 2009 da pengegavene ble gitt til Senterpartiet, og i 2010.

Vi fulgte opp saken blant annet med spørsmålet om habilitet. Hovedbestemmelsene om habilitet står i forvaltningsloven (<http://www.lovdata.no/all/tl-19670210-000-002.html>). Praktiseringen av dette er videre angitt i regjeringens egne retningslinjer om habilitet – i heftet "Om statsråd". (http://www.regjeringen.no/upload/SMK/Vedlegg/Retningslinjer/2010/OmStatsrad_TS.pdf).

I paragraf 6 i forvaltningsloven fremgår det at «*en offentlig tjenestemann er ugild til å tilrettelegge grunnlaget for en avgjørelse eller til å treffe avgjørelse i en forvaltnings sak*», hvis tjenestemannen direkte eller indirekte kan ha personlige interesser i utfallet av en sak. Opposisjonen og jusseksperter slo fast at Riis-Johansen og hans politiske medarbeidere kunne være inhabile i behandlingen av saker som omhandlet de to selskapene.

Det tok et døgn før Senterpartiet ville kommentere saken. Partiledelsen plukket ut nestleder Trygve Slagsvold Vedum til å gi kommentarer til DN. Nestlederen benektet at pengene hadde gått til Senterpartiet som partistøtte, men at de var brukt på et felles "fornybarprosjekt" (fornybar energi) som alle politiske partier kunne nyttiggjøre seg av. Han hadde ingen betenkeligheter, og sa at han gjerne ville tatt i mot pengene igjen. Allerede dagen etter skulle han og Senterpartiet mene det motsatte.

DNs avsløring førte til at Senterpartiets generalsekretær Knut M. Olsen bestemte seg for å gå grundig inn i saken. Han hadde overtatt etter Ivar Egeberg og var ikke generalsekretær da Senterpartiet mottok de omstridte pengene i 2009. Olsen ville komme Dagens Næringslivs avsløringer i forkjøpet. Det klarte han, i alle fall før DN var på gata med nyheten. Generalsekretæren fant selv ut at Senterpartiet ved å motta pengene fra kraftselskapene som partistøtte, hadde partiet brutt partiloven. Det er forbudt for partier å motta penger fra offentlig eide selskaper, ”rettssubjekter under staten eller annen offentlig myndighets kontroll”. Samtidig som DN jobbet med saken, kalte Sp-ledelsen inn til telefonmøte med Senterpartiets landsstyre og besluttet at pengene, til sammen 700.000 kroner, skulle betales tilbake til Eidsiva Energi og Troms Kraft.

Klokken 21.00, lenge etter DNs deadline, sendte regjeringspartiet ut en pressemelding om at pengene skulle betales tilbake. I lørdagsavisen intervjuet vi nestleder Slagsvold Vedum igjen:

Du sa at dette ikke var partistøtte, men prosjektstøtte og at det ikke var noe i veien med å motta gaven?

–Vi mener ikke lenger det, siden vi betaler tilbake, sa Vedum.(DN 11.sept 2010)

6.d)3. Valgstatistikk, pengeoverføring og nyhetsovervåking.

Metode: Nyhetsagenter, valgstatistikk, regnskapsanalyse og kildejakt

Fra starten av har vi etterlyst dokumentasjon fra Senterpartiet om pengegavene og hva pengene egentlig ble brukt til. I begynnelsen fikk vi enten ikke svar, eller at svaret var at de ikke kunne finne noen dokumentasjon, annet enn to fakturaer til Eidsiva Energi og Troms Kraft.

Da vi ikke fikk hjelp fra Sp-ledelsen, jobbet vi opp mot selskapene for informasjon og kilder i Senterpartiet. Vi lette også på Eidsiva Energi og Troms Krafts hjemmesider (www.eidsivaenergi.no) og (www.tromskraft.no) etter opplysninger og vi hentet ut årsmeldinger for selskapene. Prosjekt ”fornybar energi”, som pengene skulle gå til, var ikke omtalt i noen dokumenter. Om Troms kraft fant vi derimot at selskapet hadde egne statutter om å ikke bidra med penger til politisk virksomhet. Mangelen på dokumenter, manglende styrevedtak samt kildesamtaler med en rekke personer i partiet og i selskapene, tydet på at pengetransaksjonene i veldig liten grad var kjent.

Fordi saken var blitt en fellessak i norsk presse, sikret vi oss en god overvåking gjennom å bruke Feedreader (www.feedreader.com) og andre webbaserte nyhetsagenter til å varsle oss om saker region- og lokalaviser skrev om Senterpartiet og partistøtten. Vi fikk god nytte av flere års erfaring med særlig programmet Feedreader der vi bygget opp databaser over nyhetssaker som omhandlet de forskjellige enkeltpersonene. På denne måten fikk rask oversikt over nye momenter eller nye mulige kilder og intervjuobjekter, noe som ofte er helt avgjørende når man jobber med en løpende nyhetssak.

Siden Eidsiva Energi og Troms Kraft er regionale selskaper, tok vi også kontakt med lokalpolitikere i de to regionene for å finne ut mer om partistøtten. Særlig i Troms fikk vi napp. Lederen i Troms SV sa at de andre partiene i valgkampen hadde reagert på at Senterpartiet så ut til å ha så mye penger å drive valgkamp for i Troms. Senterpartiet hadde blant annet hatt annonsekampanjer de andre

småpartiene ikke ville hatt råd til. Valgnatta røk SVs mangeårige Stortingsrepresentant Lena Jensen ut av Stortinget, og Senterpartiet fikk inn Irene Lange Nordahl på et utjevningsmandat. For å undersøke saken nærmere, gikk vi inn i valgstatistikken. Tallene viste at Senterpartiet fikk 740 flere stemmer enn SV og fikk med knapp margin utjevningsmandatet.

(http://www.regjeringen.no/krd/html/valg2009/bs4_19.html).

Troms Kraft støtte til fornybarprosjektet var på 200.000 kroner og pengene havnet i Senterpartiets kasse. Gjennom regnskapstallene til Senterpartiets hovedorganisasjon og regnskapet til Troms Senterparti, fant vi at Senterpartiet hovedorganisasjon i valgåret 2009 overførte nøyaktig 200.000 kroner i valgkampstøtte til Troms Senterparti. Da vi konfronterte Senterpartiet med saken, avviste partiledelsen at det var noen sammenheng mellom disse to beløpene.

6.d)4 Følg pengene, dyre rapporter og hvor pengene forsvant

Metode: Prisundersøkelse, regnskapsanalyse, dokumentjakt og kildesamtaler

Etter DNS avsløring innrømmet Senterpartiet tidlig at de hadde brutt partiloven ved å motta penger. Men partiledelsen ga tydelige signaler i flere medier om at dette ikke var så alvorlig fordi pengene tross alt ikke var brukt i Senterpartiet. Pengene var ifølge Senterpartiet brukt på det såkalte "fornybarprosjektet". Senterpartiet hadde ifølge dem selv en slags prosjektlederrolle. Initiativtakerne var i hovedsak generalsekretær Ivar Egeberg, Felleskjøpets Steinar Dvergsdal og konsernsjef i Eidsiva Energi, Ola Mørkved Rinnan.

Selv om Senterpartiet på dette tidspunktet insisterte på at pengene ikke havnet i partikassen til finansiering av Senterpartiets ordinære virksomhet, valgte vi å undersøke om dette var sant. På dette tidspunktet visste vi at partiet hadde mottatt 850.000 kroner øremerket fornybarprosjektet. 700.000 fra kraftselskapene og 150.000 fra Mjøsen skog. Det var noe som skurret. Hvorfor hadde Senterpartiet ført dette opp som partistøtte hvis pengene var gått til et prosjekt som var partipolitisk uavhengig? Vi bestemte oss for å følge pengene.

En av de første arbeidsoppgavene var å sannsynliggjøre hvordan det kunne koste 850.000 kroner å lage en 20 siders rapport og trykke den i et beskjedent opplag. Vi gjennomførte en enkel prisundersøkelse ved å kontakte trykkerier og reklamebyråer i østlandsområdet for å finne ut hva som er vanlig prisnivå for trykksaker. Dette var langt i fra en vitenskapelig undersøkelse, men nyttig for vår research. Svarene ga et klart bilde. Prisanslagene vi innhentet tydet på at Senterpartiet kunne kjøpt de samme tjenestene i markedet for en tiendedel av kostnaden. Neste spørsmål var å finne ut hvor mye penger som var gått til fagfolkene som var oppført som forfattere av rapporten. Vi kontaktet forfatterne og det viste seg at de hadde ikke fått betalt. Vi fant også ut at flere av forfatterne var medlemmer av Senterpartiet. Fredag 17. september publiserte vi saken: "Skal ha brukt 850.000 kroner på 20-siders rapport".

Vi ønsket å danne oss et bilde av hvordan økonomien i regjeringspartiet egentlig var. I regnskapstallene fant vi at den økonomiske tilstanden i partiet til dels var dramatisk dårlig. År etter år hadde egenkapitalgraden sunket. Valgåret 2009 endte med 2,3 millioner i underskudd til tross for pengegevarene. I tillegg hadde partiet overtrukket kassakreditten med 1,1 millioner kroner. Brikkene begynte falle på plass. Senterpartiet hadde vært i desperat pengeknipe da de gikk inn i valgkampen

2009, og vi antok at dette var en viktig grunn til at partiet hadde vært på jakt etter sponsorer. Men da vi på denne tiden gang på gang konfronterte Sp-ledelsen med vår hypotese og regnskapstall, var fortsatt forklaringen at pengene fra kraftselskapene, ikke hadde gått i Senterpartiets kasse, men til det mye omtalte fornybarprosjektet. Funnene våre publiserte vi blant annet i saken "Ned i lønn og opp i lån".

Senere skulle våre antagelser bli støttet blant annet av offentliggjøringen av en e-post fra tidligere generalsekretær Ivar Egeberg til olje- og energiminister Terje Riis-Johansen.

6.d)5 Innrømmelsen

Metode: Dokumentjakt, kildearbeid og konfrontasjon

Etter hvert var det tydelig at Senterpartiet selv fikk behov for å gå til bunns i egne skap og skuffer. Vi fikk ikke lenger svar på våre etterlysninger av dokumentasjon på hvor pengene hadde tatt veien, men fikk beskjed om at partiet nå gjorde egne undersøkelser.

Sent om ettermiddagen onsdag 22. september kalte Senterpartiet inn til pressekonferanse. Generalsekretær Olsen kunne plutselig fortelle i detalj om hvordan "Fornybarprosjektet" ble startet og at det hele tiden var meningen at det skulle ende med et "overskudd" til Senterpartiet. Partiledelsen hadde altså endret forklaring. Generalsekretæren gikk likevel ikke inn på det vesentligste i dokumentene han la frem. Vi kastet oss over papirene og raste gjennom talloppsetningene og forklaringen. Gjennom flere uker hadde vi opparbeidet oss god oversikt over saken, og satset på at vi ville finne en egenvinkling selv om det var en pressekonferanse og snart deadline.

Vi holdt på å falle av stolen. Rett foran øynene våre lå beviset på at ikke bare et overskudd, men alle pengene hadde havnet i partikassen. Og kanskje viktigst; utgiftene til den såkalte "fornybarrapporten" med tilhørende informasjons-DVD var ikke finansiert gjennom pengeoverføringene til Senterpartiet. Dette var stikk i strid med hva ledelsen i regjeringspartiet gjennom to uker hadde forklart offentligheten. I et av dokumentene som ble lagt frem denne ettermiddagen, står det:

*"Trykkekostnadene for rapporten ble betalt direkte av Felleskjøpet Agri.
Produksjonskostnadene for videoen ble betalt av Eidsiva Energi."*

Etter pressekonferansen fikk vi med oss generalsekretæren inn på et siderom, der han erkjente at de forklaringer de tidligere hadde gitt, ikke lenger stemte. Heller ikke opplysninger partiet hadde gitt på pressekonferansen noen minutter tidligere, stemte. Senterpartiet fortalte på pressekonferansen at en del av pengene hadde endt opp i partiet, men at andre deler av pengesummen var gått til en partipolitisk nøytral profilering av fornybar energi. Men dette var ikke sant. Denne delen av beløpet var gått til annonser med bilder av partiledelsen og Senterparti-logo. Det kan ikke kalles politisk nøytralt. Dette forklarer forskjellen i mediadekningen dagen etter. Vi kunne fortelle at ikke bare en del, men at alle pengene var gått rett inn i Senterpartiets valgkampbudsjett.

Senterpartiet var avslørt. Pengene som skulle gå til et prosjekt alle partier skulle kunne benytte seg av, var stukket i egen lomme. Vi skrev saken "Fylte opp partikassen".

6.d)6 Informasjonsjakt gjennom Stortinget

Metode: Bruk av Stortingets forretningsorden som innsynsmetode, nyttige hjelpere, kildearbeid og stortingsdokumenter.

På dette tidspunktet i nyhetsutviklingen og i vårt arbeid med saken var sentrale spørsmål: Hvem visste hva i Senterpartiet og hvem har ansvaret?

Opposisjonen på Stortinget hadde begynt å interessere seg for saken. Deres interesse omhandlet embetsførselen til Terje Riis-Johansen og Liv Signe Navarsete, og det ble åpnet sak i Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité. Dette er den eneste komiteen på Stortinget som ikke krever flertallsavgjørelser for å ta opp en sak til behandling. Dermed kunne ikke regjeringspartiene med sitt flertall avvise saken. Kort fortalt ønsket Stortinget å belyse i hvilken grad regjeringsmedlemmer visste at partiet mottok penger fra selskaper som samtidig hadde sine saker til behandling i departementer og direktorater.

Fra Senterpartiets parti-interne dokumenter, som delvis var frigitt, og fra kildesamtaler fikk vi vite at det var partiledelsen med Liv Signe Navarsete i spissen som 10. desember 2008 hadde gitt klarsignal til at fornybarprosjektet skulle igangsettes. Navarsete nektet fortsatt for at hun på den tiden visste at det blant annet var kraftselskaper som skulle gi penger, men ble klar over det først senere. Riis-Johansen har hele tiden sagt at han ikke visste det.

Justisdepartementets lovavdeling vurderte senterpartipolitikernes habilitet og konkluderte med at politikerne ikke var inhabile da saker fra Eidsiva Energi og Troms Kraft ble behandlet i regjeringen. Habilitetsvurderingen til lovavdelingen ble likevel en journalistisk gullgrube. Saksbehandlingen virvlet opp en til nå ukjent korrespondanse mellom partikontoret til Senterpartiet og regjeringsapparatet. Bakgrunnen for det var at Stortinget ba om å få utlevert regjeringsdokumenter.

Metodemessig ble det viktig å jobbe opp mot stortingsrepresentantene som fulgte saken. Stortinget har naturlig nok langt større innsynsrettigheter enn journalister. Regelverket "Stortingets forretningsorden" (<http://www.stortinget.no/no/Stortinget-og-demokratiet/Lover-og-instrukser/Stortingets-forretningsorden/#kap3>), beskriver blant annet Stortingets krav om informasjon fra regjeringen.

Vi formidlet konkrete spørsmål og temaer vi ikke fikk besvart fra regjeringen til både rådgivere i Stortinget og representantene. Slik sørget vi for at flere av våre spørsmål og problemstillinger ble besvart gjennom korrespondansen mellom Stortinget og regjeringen. Svarene regjeringen sender tilbake er i all hovedsak offentlig tilgjengelig (<http://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Saker/Sak/?p=47915>) og (<http://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Sporsmal/Skriftlige-sporsmal-og-svar/>).

Vi sørget også for å ha så gode kildeforhold at vi fikk formidlet inn spørsmål som ble stilt direkte under høringene med Terje Riis-Johansen og Liv Signe Navarsete. I høringssalen kan pressen sitte på

tilhørerbenken, men naturlig nok ikke stille spørsmål. Utspørringen foretar medlemmene i Kontroll- og konstitusjonskomiteen. Vi kom langt med bruk av SMS'er som via flere ledd endte som direkte spørsmål til statsrådene.

6.d)7 Departementets informasjonsstrategi

Metode: Offentlighetslov, dobbeltsjekk av publisert materiale, kartlegging av bevegelser og søk i lokalaviser

Ettermiddagen onsdag 6. oktober offentliggjorde departementet pressemeldinger om at ingen av Sp-politikerne var inhabile. De omfattende vurderingene fra Lovavdelingen ble lagt ut på departementets nettsider. Dette resulterte umiddelbart i positive radio-,TV- og nettsaker for Senterpartiet. Varianter av de samme sakene ble publisert i papiravisene dagen etter, men dette hadde neppe blitt vinklingene i mediene dersom departementet ikke hadde sørget for å porsjonere ut den informasjonen departementet satt på.

En uke senere kunne DN fortelle om den spesielle informasjonsstrategien fra departementet, og bringe innholdet i til nå ukjente e-poster mellom Ivar Egeberg og Sp-toppene i regjeringsapparatet.

Departementet satt på flere e-poster som skulle offentliggjøres samtidig med lovavdelingens habilitetsvurdering onsdag 6. oktober, men det skjedde ikke. Dette var vedleggene til lovavdelingens habilitetsvurdering. Først flere timer senere på kvelden ble vedleggene publisert, og ingen medier fikk det med seg da habilitetsvurderingen ble omtalt samme dag og dagen etter. Det var heller ikke så rart. Når vi journalister først har lest en nyhetsmelding på en offisiell nettside for et departement, forventer vi ikke at den sammen siden noen timer eller døgn senere skal endres og få et dramatisk nytt innhold. Det nye innholdet var utskrifter av e-poster mellom partikontoret og politiske ledelsen i Olje- og energidepartementet (OED).

Det skal ikke mye journalistisk eller politisk erfaring til for å se for seg at dersom denne korrespondansen hadde blitt gitt til offentligheten samtidig med lovavdelingens habilitetsvurdering, ville mediedekningen av lovavdelingens avgjørelse blitt en helt annen onsdag 6. og torsdag 7. oktober. Særlig med tanke på at Terje Riis-Johansen hadde benektet at han var informert om prosjektet som skulle skaffe Senterpartiet penger. Vedlegg 1. var en e-post til Riis-Johansen fra Ivar Egeberg:

"Hei Terje. Jeg jobber med å finansiere valgkampen. Det er håpløst for oss hvis vi ikke får inn litt penger til."

Egeberg skriver at han jobber med to prosjekter, der det ene åpenbart kan skaffe partiet penger.

"Det ene er ei gruppe som jobber med fornybar energi".

Det var først en knapp uke senere vi ble klar over de nye vedleggene. Da vi spurte departementet om hvorfor vedleggene til habilitetsvurderingen ble lagt ut langt senere enn selve habilitetsvurderingen, var svaret fra OEDs informasjonsavdeling *"tekniske problemer med publiseringsserveren"*. Da vi undersøkte saken nærmere, viste det seg at det fortsatt manglet et viktig vedlegg. Dette var en annen sentral e-post, og den ble først offentliggjort etter at DN ba om innsyn i også denne.

Departementet kalte det en "glipp". Glipp, eller ikke glipp: Innholdet var en detaljert redegjørelse fra Ivar Egeberg fra 5. mai 2009, der generalsekretæren skriver at han informerte Riis-Johansen om fornybarprosjektet. DN fikk også omsider et intervju med Ivar Egeberg som bekreftet at Riis-Johansen var informert.

Til tross for e-poster og dokumenter om hvilken informasjon som var gitt til Riis-Johansen, har Riis-Johansen og øvrig politisk ledelse i OED stått fast på at de ikke visste noe om pengene fra kraftselskapene. Politikernes forklaringer har vært at de ikke leste e-posten så godt, eller at de hadde glemt innholdet.

Vi kartla også de offisielle oppdragene til olje- og energiminister Terje Riis-Johansen i valgåret 2009. Gjennom artikkelsøk, nettsidene til departementet og Senterpartiet, bildesøk på lokalavisers nettsider og generelle nettsøk, fant vi flere anledninger der Riis-Johansen hadde vært på møter og arrangementer sammen med Eidsiva-sjef Ola Mørkved Rinnan. Eidsiva-sjefen har helt siden november/desember 2008 visst at selskapet hans skulle betale penger til fornybarprosjektet og Senterpartiet. Men både Rinnan og Riis-Johansen har benektet at de noen gang snakket om dette. De sier at det har snakket om fornybar energi generelt, men ikke om dette konkrete prosjektet.

Basert på tidligere informasjon visste vi at Ivar Egeberg hadde laget et notat i forkant av at Terje Riis-Johansen, Liv Signe Navarsete og resten av partiledelsen ble informert om fornybarprosjektet i desember 2008. Senterpartiet nektet oss dette dokumentet. Vi har ingen innsynsrett i partiers interne dokumenter, men vi argumenterte med partilovens forarbeider som påpeker at pressen har en viktig rolle i å omtale finansieringen av norske partier. Vi drev forespørslene så langt at Senterpartiet tok opp spørsmålet om innsyn for DN opp i partiets arbeidsutvalg, men vi fikk avslag. Senterpartiet har også nektet Stortinget innsyn i dette dokumentet.

Til slutt klarte vi likevel gjennom et intervju med generalsekretær Knut M. Olsen å få frem en innrømmelse om at Eidsiva-sjefen, Ola Mørkved Rinnan, var navngitt i det interne notatet. Dermed var situasjonen følgende: Alle i partiledelsen og Senterpartiets statsråder nektet at de visste at blant andre kraftselskapet Eidsiva Energi skulle bidra med penger. Dette til tross for at notatet som ble behandlet på møtet til arbeidsutvalget 10. desember 2008, som omhandlet hvordan Senterpartiets skulle få penger fra selskaper, inneholdt navnet til konsernsjefen i Eidsiva Energi.

6.d)8 Loven som ikke virket

Metode: Tolkning av lov, forskrifter, forarbeider og en utenlandsk rapport

Vi startet å undersøke hvilke konsekvenser bruddene på partilovene ville få for Senterpartiet. Vi fant at lovbruddene ikke ville få strafferettslige konsekvenser. Bakgrunnen er at da norske partier vedtok denne loven som omhandler partiene selv, valgte partiene på Stortinget å ikke gjøre lovbruddene straffbare.

Vi ønsket å undersøke om det virkelig var sånn at loven ikke hadde noen konsekvenser, selv ikke hvis et regjeringsparti brøt den. Vi gikk gjennom partiloven, lovens forarbeider og forskrifter. (<http://www.lovdatab.no/all/hl-20050617-102.html>). Kildesamtaler og dokumentetsøk i Fornyings, administrasjon og kirke departementet (FAD), som forvalter loven, satte oss på sporet av en

internasjonal rapport fra "Group of States against corruption" (GRECO) (http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/default_en.asp). Flere evalueringsrapporter fra den internasjonale organisasjonen pekte på klare svakheter med det norske lovverket.

Vi fant også at Senterpartiet heller ikke hadde fulgt loven når det gjelder at lovpålagt innberetning av verdien av tjenester som partiet også hadde mottatt fra de samme selskapene. Dette var trykking av "fornybar"-rapporten og produksjon av informasjons-DVD. Dette er å betrakte som gaver/tjenester som skal innberettes til SSB.

Våre undersøkelser brakte oss til Partilovnemda (<http://www.partilovnemnda.no>), en statlig oppnevnt nemnd som skal tolke loven og reagere mot brudd på loven. Loven og forskriftene beskriver at statsstøtten kan holdes tilbake dersom loven brytes. Dette ville ha fått store konsekvenser for Senterpartiet, som i perioder har levd på kassakreditt og som i likhet med alle partier har det meste av sine inntekter fra statsstøtte.

Vårt møte med Partilovnemda ble en spesiell erfaring. Uansett hvilket brudd på partiloven vi kunne dokumentere, var svaret fra Partilovnemda, at den ikke kunne gjøre noe. Leder av nemnda, lagdommer Ørnulf Røhnebæk, sa rett ut at politikerne hadde laget loven slik at nemnda ikke har mulighet til å sjekke om loven var brutt. I ett av intervjuene med Røhnebæk, sa han:

"- Med det mandatet vi har i dag, kan vi ikke gå inn å granske Senterpartiet. Dersom politikerne ønsker at vi skal gjøre det, da trenger nemnda et nytt mandat, sier han.

- Hvis ikke dere som kontrollorgan kan gjøre det, betyr det at ingen kan gå inn å undersøke når partier bryter partiloven?

- Ja, det er helt korrekt, sier Røhnebæk."(DN 23.okt 2010)

Vi hadde altså avdekket at et parti som brøt partiloven, og at partier som begår grove brudd, slipper unna alle former for reaksjon og straff.

Men det var også andre lover som Senterpartiet kan ha brutt, lovbrudd som havner under politiet og Økokrims mandat.

6.d)9 Skjulte støtten i faktura

Metode: Styredokumenter, regnskapslov, kildearbeid og konfrontasjonsteknikk

Særlig ett viktig spor gjensto i vårt arbeid med saken.

DN hadde avdekket at pengene fra kraftselskapene havnet rett i partikassa, og ikke gikk til fornybarprosjektet. Men selskapene som hadde betalt inn til fornybarprosjektet, sa alle sammen at det aldri var meningen at pengene skulle havne i Senterpartiet. Derfor måtte vi undersøke om bedriftene hadde grunn til å føle seg lurte. Og var det en bevisst strategi fra Senterpartiet å få selskapene til å betale penger til ett formål, mens pengene gikk bakveien til noe annet?

Helt fra starten gjorde vi et bevisst kildearbeid for å holde oppe en dialog med personer både på innsiden av Senterpartiet og i flere av selskapene. Dette var vanskelig fordi Senterpartiet og selskapene viste en felles interesse i at saken skulle dø ut.

Vi fikk kopier eller opplest ordlyden på fakturaene som hadde gått fra Senterpartiet til selskapene. Fakturaene hadde til en viss grad vært omtalt i flere medier tidligere, men det var først nå ordlyden i selve fakturateksten ble særdeles interessant. Flere selskaper hadde reagert på at Senterpartiet var avsender av fakturaene, men fikk forsikringer om at Senterpartiet bare var prosjektleder og at pengene skulle dekke informasjonsmateriell som alle partier kunne bruke i valgkampen.

Fakturateksten var klar: "Prosjektstøtte" og "Deltakelse i prosjektet Fornybar Energi". Dersom selskapene var forledet til å betale ut penger til noe annet enn de trodde, er det straffbart og eksempel på økonomisk kriminalitet. Vi testet ut problemstillingene på flere jusprofessorer med erfaring fra økonomisk kriminalitet, regnskapslov og bokføringslov.

DNs sak "Skjulte partistøtte i faktura" fikk stort gjennomslag og ble for vår del innledningen på en ny og meget intens fase i arbeidet med Senterpartiets ulovlige pengegaver. Uenigheten var stor mellom selskapene og Senterpartiet. Men det var ofte bemerkelsesverdig vanskelig å få personer i kraftselskapene og skogeierforeningen til å ta til motmæle mot Senterpartiet. Kilder i og rundt selskapene fortalte oss at det var en sterk frykt mot å legge seg ut med regjeringspartiet.

Det som ble en nyttig hjelp for oss i arbeidet med å få selskapene til å stå frem med sitt standpunkt, var å skaffe oss alle uttalelser og ikke minst styrevedtak fra selskapene. Nyheten om pengegavene hadde fått styrene i de to selskapene til å ta opp saken internt. Forklaringene selskapsdirektørene ga til egne styrer, var ofte sterkere enn det representantene for selskapene våget å uttale av kritikk mot regjeringspartiet i mediene. Ved å være godt opplest på styrevedtakene med tilhørende styreuttalelser i selve intervjusituasjonen, var det lettere å få selskapenes talspersoner til å uttale på trykk det selskapet faktisk mente.

Senere kom også Ernst & Young med en intern revisjonsrapport i Troms Kraft som hadde en klar konklusjon. Rapporten fastslo det samme som DN hadde fått gjennom kildesamtaler med representanter for selskapet. Det var ikke kjent i Troms Kraft at Senterpartiet skulle bruke midlene fra prosjekt fornybar energi til partistøtte. Det var heller ikke kjent i Troms Kraft at penger fra de andre selskapene skulle havne i Senterpartiets kasse. Også Eidsiva Energi benektet at penger skulle komme Senterpartiet til gode.

Etter at DN omtalte dette dukket plutselig opp et nytt dokument i saken. Senterpartiet offentliggjorde et fakturavedlegg som skulle bevise at Senterpartiet snakket sant, og at kraftselskapene snakket usant. Senterpartiet mente det var et klokkeklart bevis på at Eidsiva Energi informert om at pengene skulle brukes på Senterpartiets valgkamp. Eidsiva Energi hadde imidlertid en annen tolkning. Da vi sjekket dette Senterparti-beviset opp mot Troms Kraft, fant vi ut at dette fakturavedlegget ikke var sendt Troms Kraft.

6.d)10 "Mellommann sendte regning"

Metode: Tilbake til start, kildejakt, regnskapsanalyse, dokumentjakt, nyhetssøk

Selskapene og Senterpartiet var uenige, og det gikk krasse ord mellom Senterpartiet og opposisjonen på Stortinget. På grunn av regjeringspartienes flertall ville ikke saken få noen alvorlige konsekvenser i Stortinget. Og vi hadde vist at Partilovnemda var uten mandat til å undersøke saken.

Vi bestemte oss for å snu bunken, rykke tilbake til start og igjen følge pengene for i ytterligere grad komme til bunns i saken. Vi startet igjen med Statistisk sentralbyrås database over tilskudd til partiene. Det var her vi første gangen hadde oppdaget pengegevarene fra Eidsiva Energi og Troms Kraft. Alle partiene plikter å offentliggjøre bidragsytere som gir gaver over 30.000 kroner. Vi regnet sammen alle Senterpartiets kjente givere, utenom forskjellige LO-forbund som også gir penger til Senterpartiet, og kom til tallet 850.000 kroner. Dette var et tall vi hadde brukt mange ganger i saken. 700.000 kroner fra kraftselskapene og 150.000 kroner fra Glommen skog.

Deretter gikk vi inn i det øvrige regnskapet for partiet og regnet sammen inntekstpostene "Bidrag fra kommersielle foretak" og "Bidrag fra andre organisasjoner, foreninger og sammenslutninger, institusjoner, stiftelser, fond". Da kom vi til summen 919.000 kroner. Det var en differanse på 69.000 kroner. Ikke mye penger, men det gav oss en pekepinn på at det kan ha vært flere enn Eidsiva Energi, Troms Kraft og Glommen skog som hadde gitt penger.

Vi spurte Senterpartiet om det var andre bedrifter som hadde gitt penger til fornybarprosjektet. Ja, det var det, men Senterpartiet ville ikke opplyse om hvem dette var fordi summene var under 30.000 kroner, og dermed ikke var offentlig. I Senterpartiets talloppsetning fra pressekonferansen partiet hadde holdt noen uker tidligere, fant vi også en sum fra givere under 30.000 kroner.

Videre lette vi i e-postkorrespondansen som hadde tilflytt Olje- og energidepartementet. Der dukket navnet Mjøsen Skog opp i en av e-postene. E-posten var fra Eidsiva-sjefen til Senterpartiets Ivar Egeberg:

«Hei alle tre. Filmen er utrolig bra - bare godord fra alle. Faktabrosjyren ditto. I dag kommer K Halvorsen og K Andersen hit - Ivar har rett, nå kaster alle seg på. Men initiativet er det vel bare SP som eier!!!!!!!!!!!! Ivar, da kan du fakturere Glommen Skog 150.000,- og Mjøsen Skog 40.000,-. Viken har jeg ikke fått avklart enda. Foreslår at dette er deltagelse i prosjektet, og hvor de mottar faktabrosjyren og filmen i et passende antall.» (e-post Egeberg)

Mjøsen Skog skulle altså ha gitt 40.000 kroner. Og hadde vi ikke sett det navnet før? Mjøsen Skog hadde uttalt seg i en undersak i Dagbladet 16. oktober. Her sier direktøren i selskapet at de nektet å betale da de fikk regningen fra Senterpartiet, fordi de ikke kunne betale penger til et politisk parti. Selskapet hadde sagt seg villig til å støtte fornybarprosjektet med 40.000 kroner, til produksjon av informasjonsmateriell om fornybar energi. Men så kom den virkelige interessante setningen i Dagbladet:

"Da de ikke ville betale fikk de i stedet en ny regning. Denne gang direkte fra produksjonsselskapet Factotum Informasjon, som produserte informasjonsvideoen. Denne regningen ble betalt."(Dagbladet 16. oktober)

Mjøsen skog hadde altså betalt direkte til produksjonsselskapet som hadde jobbet med informasjonsmateriellet for fornybarprosjektet, men "informasjonsvideoen"!!? Vi hadde jo tidligere skrevet at informasjonsvideoen allerede var betalt i sin helhet av Eidsiva Energi. Var den samme varen betalt to ganger? Hvor var i så fall pengene?

Vi kontaktet Factotum Informasjon og traff kommunikasjonsrådgiveren Ole G. Hertenberg. Hertenberg var også et navn som hadde dukket opp i e-postkorrespondansen som Olje- og energidepartementet satt på. Etter samtaler med Hertenberg selv, selskapene, Senterpartiet og andre kilder, begynte puslespillbrikkene å falle på plass.

Til slutt bekreftet Hertenberg saken og uttalte seg til DN. Da Mjøsen Skog ikke ville betale, ba Senterpartiet kommunikasjonsrådgiveren Hertenberg om spille rollen som mellommann. Han ble bedt om å sende en regning til Mjøsen skog i sitt navn, for så å overføre pengene videre til Senterpartiet uten at Mjøsen skog fikk vite om det.

Ikke bare hadde Senterpartiet beroliget selskaper med at pengene helt sikker skulle gå til å finansiere fornybarprosjektet. Men et selskap som likevel nektet å betale, ble lurt trill rundt.

6.d)11 Økokrim og pressemeldingen som forsvant

Metode: Kilder i politi og kontrollorganer og råd fra kolleger

Spørsmålet om denne saken snart skulle havne på bordet til politiet, ble stadig mer aktuelt etter nyheten om mellommannen. Det var allerede kjent at Finanstilsynet på eget initiativ hadde bestemt seg for å gjennomføre et tilsynsbesøk hos Senterpartiets revisor, men dette ville ikke angå regjeringspartiet direkte.

Gjennom flere samtaler med jurister, telefoner til polititjenestemenn, tjenestemenn fra andre kontrollorganer, lesing av tidligere saker om økonomisk kriminalitet og hjelp fra gode kollegers kunnskaper, fikk vi etter hvert et inntrykk av at politiet kunne komme til å ta saken. Det forelå ingen anmeldelse, men politiet kan likevel ut fra allmenne hensyn starte etterforskning.

Fredag 5. november hadde vi nok informasjon til å lage saken om at Økokrim vurderer saken, og at Økokrim hadde vært i kontakt med Finanstilsynet og Skattedirektoratet. Vi hadde også kildeinformasjon om at saken var gjenstand for betydelig korridorsnakk hos påtalemyndigheten og i andre kontrollorganer. Økokrim-sjef Trond Eirik Schea uttalte seg i saken:

"Vi følger selvfølgelig med på det som skrives om denne saken, og vi snakker selvfølgelig med aktuelle kontrollmyndigheter." (DN 6. november 2010)

Tre dager etter at saken hadde stått på trykk, kom en ubehagelig pressemelding. På Økokrims hjemmeside lå det en nyhetsmelding om at Dagen Næringslivs sak ikke medfører riktighet. Vi tok kontakt med Økokrim og viste til at sitater var gjennomlest og at vi trygget på at det vi skrev var riktig. Vi fikk vi et litt merkelig svar tilbake. Svaret tydet på at vi neppe hadde tatt feil likevel, men at det var noe med timingen.

Vi brukte kommende dager og uker til å sjekke med de kildene vi hadde om hvordan det gikk med Økokrims vurderinger. Vi jobbet opp mot senterpartikilder og kilder i de aktuelle selskapene for å finne ut om noen var kontaktet av politiet. Vi gikk ofte forbi Senterpartiets lokaler for å sjekke nummerskiltene på bilene utenfor. Formålet var å se om det kunne være noen av Økokrims biler. Vi brukte biltilsynets SMS-tjeneste. (send bilnummer til 2282).

I Senterpartiet var de selvfølgelig veldig klar over nyhetsmeldingen på Økokrims hjemmesider om at DN hadde tatt feil, og det fikk vi høre. Også nå mente sentrale senterpartipolitikere at vi var helt på villspor. Men så skjedde det noe. Plutselig en dag var den ubehagelige pressemeldingen på Økokrims hjemmeside fjernet! Saken om at DN tok feil, var borte. Dette, kombinert med andre kildeopplysninger, gjorde oss sikrere på at Økokrim var nær en avgjørelse.

Onsdag 15. desember smalt det. Økokrim tok seg inn i Senterpartiets lokaler klokken 10.00 for å beslaglegge dokumenter og gjennomføre vitneavhør av ansatte. Partiledelsen var også til stede i lokalet. På ettermiddagen sendte Økokrim ut pressemeldingen:

Etterforsker utstedelse av fakturaer

ØKOKRIM har åpnet etterforskning for å avklare om utstedelsen av fakturaer fra Senterpartiet i forbindelse med "Prosjekt Fornybar energi" utgjør straffbare overtredelser av regnskapslovgivningen.

Bakgrunnen for beslutningen om politietterforskning er medieomtalen av disse fakturaene og at ØKOKRIM anser at det er rimelig grunn til å undersøke om det har forekommet straffbare forhold ved utstedelsen av disse.

ØKOKRIM antar at relevant informasjon vil kunne være relativt lett tilgjengelig slik at saken kan bli avgjort forholdsvis raskt. (Økokrim 15.des 2010)

Samme dag kom også Finanstilsynets rapport om Senterpartiets revisor. Rapporten som nærmest slakter revisorarbeidet som er gjort, peker også på en rekke feil og mangler ved Senterpartiets regnskaper.

6.d)12 Generelt om vårt metodearbeid

6.d)12.a Tempo som metode:

Da vi startet arbeidet visste vi at vi måtte publisere dagen etter fordi opplysningene var offentlig tilgjengelige. Vi måtte drive vårt gravearbeid parallelt med at saken rullet i mediene. Da saken var kjent fikk også Senterpartiet og andre involverte aktører rikelig anledning til selv å undersøke saken og foreta seg grep til sin fordel. Dette kunne være å skjule spor gjennom å be kilder og aktører la være å snakke med pressen, selge inn egne vinklinger av saken og ta beslutninger som ville redusere sakens potensielle nyhetsverdi.

For oss ble tempo i arbeidet en egen journalistisk arbeidsmetode. Det innebar at vi så raskt som mulig sørget for å kartlegge saksforhold, kilder, dokumenter og andre opplysninger. Fordi vi lyktes med dette, klarte i perioder å ligge godt foran aktørene i en sak som omhandlet dem selv. Da

aktørene kom med uttalelser eller ”bevis” for å legge saken død, satt vi allerede på kunnskaper som gjorde at vi dagen etter kunne presentere nye avgjørende forhold.

6.d)12.b. Grav i informasjonen du allerede har

En svært god erfaring fra vårt metodearbeid med denne saken er viktigheten av å gå tilbake for å undersøke den informasjonen vi allerede satt på. Flere av de viktigste nyhetsgjennombruddene var stor grad basert på at vi ”snudde bunken” og lest nøyer gjennom dokumenter, elektroniske kilder, notater fra intervjuer og bakgrunnsamtaler og medieklipp. Hele veien sørget vi for å sammenligne ny kunnskap og informasjon med informasjonen vi hadde fra før. Flere ganger opplevde vi at viktig brikker falt på plass ved å gå tilbake å sjekke ”hva som egentlig sto der?”, eller ”hva var det han/hun egentlig sa?”

6.d)12.c Intervjuteknikk og kildeanalyse

Vi forsøkte å komme oss mest mulig ut av kontoret for å møte intervjuobjekter og kilder ansikt til ansikt. Vi oppsøkte alle arenaer der vi kunne møte aktører. Dette gjaldt særlig politikerne. I tillegg til daglige besøk i Stortinget, møtte vi opp på diverse pressekonferanser og arrangementer der vi visste ledelsen i Senterpartiet ville være.

Hovedregelen var at vi alltid gikk ut sammen. Det er langt mer effektivt å gjennomføre kildesamtaler og intervjuer når man er to. Toppledelsen i Senterpartiet og statsrådene har mye erfaring i å håndtere presse og de har dyktige rådgivere rundt seg. Det var lettere å få svar på spørsmål, eller få viktige kildesamtaler inn på riktig spor, da vi var to. Det samme gjelder for analyse av kilder og uttalelser.

6.d)13 Kilder i det politiske miljøet

I arbeidet har vi i stor grad nytt godt av mange års erfaring som politiske reportere – med et bredt kildetilfang i Senterpartiet og andre partier. Det gir generelt rask tilgang til sentrale personer, det gir verdifull bakgrunnsinformasjon som ofte leder oss inn på nye vinklinger, og det gir en mulighet til å både sjekke ut og teste sannhetsgehalten i informasjon og opplysninger vi mottar.

Et bredt kildetilfang kombinert med kunnskaper om politikken gjør at det også er lettere å tolke hvor personer står i forhold til hverandre. Det gir et kildekart som angir en retning om hvem man bør snakke med og hvor det kan være mulig å få ut informasjon. På den måten kan vi i større grad vite om kilder snakker ”sant” eller bare kommer med vinklet informasjon for å beskytte seg selv eller andre.

I denne saken har sentrale politikere fortalt hvor interessert de er i å komme til bunns i saken, at de ikke har noe å skjule og at de for øvrig sier det samme de har påpekt fra dag en. Som vi har vist stemmer ikke det. Nye opplysninger fra Sp-kilder som har brakt saken fremover har primært kommet som et resultat av at vi har konfrontert dem med egne undersøkelser og spørsmål om bakgrunnen for deres eget materiale.

6.d)14 Kildekritikk

6.d)14.a Bruk av opposisjonen

Opposisjonens ønske om å bruke saken for å svekke regjeringen generelt og Senterpartiet spesielt, er åpenbar. Vi har hatt mange sterke anklager på trykk. Vi har forsøkt å balansere anklagene opp mot viktigheten av at saken omhandler ulovligheter begått av et regjeringsparti og der sentrale regjeringsmedlemmer har vært delaktige. Anklager fra opposisjonen har vi forsøkt å knytte opp mot nye omdreininger i saken. Vi har kun trykket en liten del av alle uttalelsene vi er blitt tilbudt fra opposisjonspolitikere. Pågangen har vært stor.

Opposisjonen og Stortinget har en viktig rolle i saken. Saken ble tatt opp i Kontroll- og konstitusjonskomiteen med åpne høringer, komitébehandling og debatt i Stortingssalen.

I tillegg til betydningen for en samfunnsdebatt om et viktig tema, har opposisjonen hatt en viktig rolle i muligheten i å få belyst saken, slik vi har beskrevet tidligere i rapporten.

6.d)14.b Maktspill Sp og regjering

Ofte kan en negativ sak for et parti bli utnyttet i et spill om makten i partiet. Derfor er det viktig å skjønne hvilke interesser kildene har for å bidra. I denne saken har vi i liten grad opplevd denne problemstillingen, vel og merke foreløpig. (Til det tidspunktet denne rapporten skrives, 15.januar)

Inntil Økokrim kom på banen, har Navarsetes stilling ikke vært truet. En grunn kan være den korte tiden siden forgjengeren måtte trekke seg av andre årsaker enn politiske. Ingen har sett seg tjent med å underminere ledelsen. Vi har hatt mange bakgrunnsamtaler, men på trykk har vi bare hatt åpne Sp-kilder.

SV- og Ap-kolleger som kunne hatt interesse av å svekke Sp internt i regjeringen har vi heller ikke brukt off record på trykk. Vi har derimot brukt en del plass på å få frem hvordan Sps rødgrønne kolleger i kontrollkomiteen har balansert behovet for en grundig behandling og håndtering av partiloven, mot ønsket om å beskytte regjeringspartneren.

7. Spesielle erfaringer du vil nevne

7.a) Andre medier

De fleste store nyhetsorganisasjoner (og lokalavisene i kraftselskapenes omland) fulgte saken i kortere eller lengre perioder. Vi har oppfattet konkurransen som stor, spesielt fra TV2. Bergens Tidende og VG har også hatt gode egensaker.

Siden vi har en tidlig deadline (levert senest fra journalist kl 17-18), må vi i slike store saker spisse nyhetsjakten vår og konsentrere oss om egne vinklinger til dagen etter. En åpenbar fordel med at så mange medier har jobbet med saken, er at vi kunne bruke enkeltopplysninger fra andre medier til vårt eget puslespill for nye avsløringer. Som vi har redegjort for var en metode å ta et skritt tilbake

for å se om det lå noe uoppdaget under allerede snudde steiner. En av brikkene lå i Dagbladets undersak publisert tre uker tidligere: Mjøsen skogs uttalelser om at de ikke ville gi penger til Senterpartiet.

7.b) Offentlig eide kraftselskaper

Å jobbe opp mot de offentlig eide kraftselskapene Eidsiva Energi og Troms Kraft var vanskelig av flere grunner. Begge selskapene er eid av mange kommuner og fylker der Arbeiderpartiet, Senterpartiet og SV har flertall i kommunestyre og utvalg. Vi opplevde helt åpenbare politiske overtoner i eiernes håndtering av saken. I tillegg har flere kilder sagt til oss at kraftselskaper generelt er engstelige for å legge seg ut med departementet som er så viktig når kraftkonsesjoner og tillatelser skal avgjøres.

Administrasjonene i kraftselskapene hadde en vanskelig balansegang mellom å formidle utad styrenes forretningsmessige kritikk av avtalen med Senterpartiet, og eiernes politiske sympatier med regjeringspartiene. Styreleder i Troms Kraft, tidligere leder av Senterpartiet Odd Roger Enoksen, måtte melde seg inhabil under håndteringen av saken.

Vi så også at alminnelige spilleregler for god selskapsstyring ikke ble fulgt. Det gjelder kanskje spesielt Eidsiva Energi, der rødgrønne politikere også har flertall i bedriftsforsamlingen. Bedriftsforsamlingen har etter aksjeloven ansvar for en overordnet kontroll med selskapet, men inntok en svært passiv rolle. Dette kan tyde på et ønske om ikke å lage noen større konflikt mellom Eidsiva og et regjeringsparti. I motsetning til Eidsiva valgte bedriftsforsamlingen i Troms Kraft, som ikke bare er satt sammen av rødgrønne politikere, å be om at saken ble utredet gjennom en revisjonsrapport utført av Ernst & Young.

7.c) Eget samarbeid

Vi som har jobbet med saken er vant til å samarbeide. Det er viktig å ha lik tilnærming til journalistikk og arbeidsmetoder når man samarbeider om en slik sak. Det å være to i en løpende nyhetssak er også helt avgjørende for å rekke å innhente intervjuer, research, kommentarer og samtidig imøtegåelse før deadline.

Det var en ekstra utfordring da Tore Gjerstad på tampen av den mest hektiske perioden gikk ut i pappapermisjon. Vi har også hatt god hjelp fra andre i redaksjonen, da spesielt avdelingsleder for politikk Sverre Strandhagen, og journalistene Kjetil Sæter i finansredaksjonen og Rune Endresen på Tromsø-kontoret.

7.d) Senterpartiet endret forklaring

Ledelsen i Senterpartiet endret forklaring flere ganger ettersom saken utviklet seg. Noen ganger kunne det rett og slett være en utfordring å skrive ut sakene, fordi når vi skulle referere hva Senterpartiet mente om saken, sto partiet for to til tre motstridende standpunkter. Dette var i stor grad knyttet til spørsmålet om hva pengene gikk til, om det bare gikk til produksjon av en politisk uavhengig rapport om fornybar energi, eller om det gikk til partiet som partistøtte.

7.e) Tilsvar/samtidig imøtegåelse

Gjennom hele arbeidet med saken har vi sørget for at Senterpartiet har fått mulighet til samtidig imøtegåelse av påstander og fakta vi skulle omtale. Dagens Næringsliv har strenge og konsekvente husregler på samtidig imøtegåelse. Praktiseringen av en streng presseetikk gir også flere utfordringer i en sak av denne typen.

Senterpartiet og regjeringsapparatet har meget erfarne politikere og rådgivere som er veldig klar over DNs praksis. Flere ganger opplevde vi at det kunne gå svært lang tid, noen ganger over deadline, før vi fikk svarene. Da svarene kom, kunne det være relativt intetsigende kommentarer det ikke var grunn til å bruke så mye tid på. Denne uthalingen kompliserer vårt nyhetsarbeid.

Mer alvorlig er at vi har erfart at kilder og intervjuobjekter er blitt ringt opp og blitt konfrontert med uttalelser og opplysninger de skulle ha på trykk DN dagen etter. Informasjon som var mottatt gjennom tilsvarsrunden ble brukt til å påvirke intervjuobjekter før avisen hadde gått i trykken. Vi kjenner også til tilfeller der DNs intervjuobjekter er kontaktet og fortalt at denne saken handler om storpolitikk og om regjeringens liv, og at saken kan føre til at de rødgrønne taper valget neste gang og at styringen av Norge overlates til høyrekreftene.

Både Senterpartiet og til dels selskapene har hatt en sterk interesse av at saken skulle dø ut. I selskapene var det utstrakt frykt for omdømmesvekkelse, og frykt for å provosere Senterpartiets ledelse.

7.f) Etske utfordringer

Til sammen hadde DN tre forsider med hovedbilde av Liv Signe Navarsete og to med Riis-Johansen. I tillegg var det en rekke sidehenvvisninger. Inne i avisen brukte vi ofte dobbeltsider med store bilder av de sentrale politikerne i Senterpartiet.

Belastningen for Senterpartiet og enkeltpersoner som Navarsete ble i perioder sterk på grunn av et bredt mediekjør over lengre tid på en svært negativ sak for partiet og partiledelsen. Det vil åpenbart kunne oppfattes som et unødig kjørt mot enkeltpersoner i Senterpartiet. Navarsete var selv inne på dette i et intervju i Dagbladet 23.oktober 2010 der temaet var de tøffe månedene med gavebråk og ulovlig partifinansiering:

"- Synes du politikere får for tøff behandling?"

- Ikke tøffere enn det jeg må forvente i dagens mediesamfunn. Jeg har sett hvordan noen blir presset så langt at det har fått fatale konsekvenser. Det er tøft, men jeg mener jeg har funnet en riktig måte å takle dette på, sier Navarsete.

- Hva tenker du på med fatale konsekvenser?

- Tore Tønne-saken."(Dagbladet 23.okt)

Etter hvert som vi avdekket flere sider ved saken, så vi tydelig hvor kjørt Navarsete var da vi møtte henne ansikt til ansikt. Et eksempel på hvordan hun taklet å bli konfrontert med våre funn (etter stortingshøringen, på trykk i DN):

"Dette blir spissfindigheter. Nå tværer dere på en sak. Det må dere få lov til. Men det dere sier nå er ikke relevant". (DN 27.okt)

Da vi reiste sammen med de tre rødgrønne partilederne til Tromsø i begynnelsen av oktober, gjorde vi et intervju som ikke kom på trykk. Årsaken var at Navarsete ble så irritert at svarene ville ha forvirret leserne.

Vi har helt bevisst forsøkt å holde en saklig tone til Navarsete og andre sentrale Sp-politikere som i perioder har vært tydelig sinte på oss. Vi har også gjort noen få intervjuer med de samme aktørene om helt andre politiske saker i den samme perioden.

Personfokuseringen er i første rekke et resultat av at saken dreier seg om et regjeringsparti i topp-politikken. En partileder "er" partiet i langt større grad enn en bedriftsleder "er" en bedrift. Politikere går også ut til folket og ber om tillit, og må derfor finne seg i at deres håndtering av saker kommer i søkelyset. I denne saken er det Navarsete som partileder som har godkjent prosjektet som skulle skaffe Senterpartiet inntekter og som resulterte i ulovligheter. Det kan også nevnes at politikere er lovgivere i Norge gjennom Stortinget, og det må kunne forventes at de følger loven selv.

Olje- og energiminister Terje Riis-Johansen har stor makt over norsk energipolitikk og tillatelser og rammevilkår for kraftselskapene. Vi mener det er naturlig at Riis-Johansen da kommer i søkelyset i denne saken. I tillegg er det dokumentert at Riis-Johansen mottok informasjon om prosjektet som innebar at energiselskapene skulle betale penger til hans parti. Tidligere generalsekretær Ivar Egebergs uttalte til DN:

"Jeg husker at det var viktig for meg å informere om saken, fordi det hele var kontroversielt siden Senterpartiet satt med fagstatsråden for fornybar."(DN 14.okt 2010)

Tønne-uttalelsen til Navarsete kan tyde på at hun føler presset har vært for sterkt. Metoden vi har fulgt for å gi henne en fair behandling er alltid å gi henne mulighet til samtidig imøtegåelse av politiske angrep og nye opplysninger. I stor grad har hun overlatt til generalsekretær Knut M. Olsen å svare. I tillegg har vi bedt om intervju der hun kunne få komme til orde grundigere. Det har hun i stor grad avslått.

Oslo 15.januar 2010

Kristian Skard
kristian.skard@dn.no
Tlf: 932562356

Tore Gjerstad
tore.gjerstad@dn.no
Tlf: 91600469